

Nr 122

Av herr Edström m. fl., om inrättande av laboratorbefattningar i farmakologi vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö m. m.

I sitt betänkande »Den prekliniska tandläkarutbildningens ordnande» (S.O.U. 1951:50) föreslogo de sakkunniga inrättandet av laboratorbefattningar i flera av de teoretiskt-medicinska ämnena, däribland farmakologi, i Stockholm och Malmö. I underdånigt yttrande den 15 oktober 1952 över betänkandet anförde kanslern för rikets universitet bl. a. följande: »Jag har härvid kommit till den uppfattningen att det för tandläkarhögskolans verksamhet i främsta rummet är av betydelse att ämnet odontologisk farmakologi får företrädare i laborators ställning. Jag hemställer därför, att vid en var av tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö från och med budgetåret 1953/54 måtte inrättas en dylik tjänst i lönegraden Ca 33.» Skulle lönegradsplaceringen för laboratorer höjas, borde de av kanslern föreslagna tjänsterna uppföras i den beslutade högre lönegraden.

Kanslern har sedermera i underdåniga skrivelser rörande riksdagspetita den 27/10 1952, 31/8 1953, 31/8 1954, 26/9 1955 och 29/9 1956 upprepat sin framställning härutinnan. I underdånig skrivelse den 16/9 1955 anförde kanslern rörande tandläkarhögskolan i Stockholm:

»I mitt den 15 oktober 1952 avgivna underdåniga utlåtande över det av särskilda sakkunniga utarbetade betänkandet med förslag rörande den prekliniska tandläkarutbildningens ordnande m. m. (S.O.U. 1951:50) anförde jag i fråga om inrättande vid tandläkarhögskolorna av laboraturer i odontologisk farmakologi att jag kommit till den uppfattningen, att det för högskolornas verksamhet i främsta rummet vore av betydelse att detta ämne finge företrädare i laborators ställning. Jag hemställde därför att vid vardera högskolan måtte inrättas en dylik befattning. Föredragande departementschefen (prop. 1955:138, s. 16) förklarade sig icke beredd att förorda dessa tjänsters inrättande. Statsutskottet (utl. 1955:148, s. 44) uttalade emellertid i denna fråga, att utskottet ansåge sig böra konstatera, att avsaknaden av ifrågavarande laboratorbefattningar i den av departementschefen avgivna organisationen enligt utskottets mening utgjorde en allvarlig brist i denna organisation.

Uti en den 26 maj 1955 dagtecknad, till mig ingiven skrivelse har professorn i farmakologi vid karolinska institutet B. Uvnäs anført bland annat följande. Nyordningen av tandläkarutbildningen innebure för farmakologi-

undervisningens del, att antalet undervisningstimmar ökades från 32 till 50 per termin, vartill komme 20 timmar tentamina. Undervisningens karaktär förändrades så till vida, att studerandena skulle beredas tillfälle till laborationer och andra praktiska övningar. Införandet av dylika innebure emellertid en högst avsevärt större undervisningsbörda för läraren än vad nämnda timtal läte förmoda. En undervisningsform, vid vilken ett läkemedels biologiska verkan levandegjordes för de studerande, befrämjade betydligt undervisningens effektivitet men vore i hög grad tids- och personalkrävande. Skulle ett läkemedels verkningar demonstreras genom självförsök, erfordrades ständig ledning och övervakning. Risk för icke önskvärda bieffekter och giftverkningar av mer eller mindre allvarlig art föreläge alltid. Möjlighet till snabbt och effektivt ingripande från försöksledarens sida vore ett oundgängligt säkerhetskrav. Skulle laborationer och demonstrationer få ett större didaktiskt värde, borde de ske med tillhjälp av modern teknisk utrustning och ej ha alltför elementär utformning, varjämte försöksledaren måste vara en erfaren experimentator. Men hänsyn till såväl säkerhet som effektivitet måste verksamheten på laboratoriesalen kontinuerligt övervakas och ledas av en person, som dels hade mångårig experimentell erfarenhet, dels vore legitimerad läkare och därför kunde övertaga därmed förenat ansvar. Enär en försöksgrupp av nu angivna skäl torde kunna uppgå till högst 6 individer och med tillgängliga laboratorietrymmen endast 3 grupper kunde arbeta samtidigt, komme den experimentella delen av kursen med nuvarande 50 studerande att taga i anspråk 40—50 timmar per termin, vartill komme avsevärd tid för förberedelser m. m. Ökningen av studentantalet medförde att kursgivarens arbetsbörda ytterligare ökades.

Detta bleve i synnerhet fallet, därest de 20 studenter, som skulle erhålla sin huvudsakliga utbildning i Umeå, skulle få farmakologiundervisningen i Stockholm vid en särskild kurs på sommaren. Det vore ej möjligt för en ordinarie lärare i farmakologi att med sin undervisning och forskning vid det medicinska lärosätet förena en så betungande lärargärning, som nu förutsattes inom odontologisk farmakologi. En särskild lärare måste anlitas för denna senare undervisning. Någon tillfredsställande standard kunde ej ernås, om ej kursgivaren gäves laborators ställning. Uvnäs ställde sig högst tvivlande till att i annat fall kompetent lärare komme att stå till förfogande.

I sammanhanget framhölls, att utvecklingen inom farmakologi och läkemedelsindustri medfört att läkemedelsarsenalen tillfördes ett ständigt växande antal biologiskt högaktiva ämnen med specifik verkan. Användningen av moderna läkemedel av denna typ vore förenad med avsevärda risker med avseende å biverkningar, förgiftningar och andra ej önskvärda effekter. Då nu tandläkarna finge allt större möjlighet att receptförskriva dylika läkemedel, vore det enligt Uvnäs' åsikt de ansvariga myndigheternas skyldighet att tillse, att denna förskrivning grundades på tillförlitliga kunskaper om dessa medels handhavande. En förutsättning härför vore till-

fredsställande undervisning i odontologisk farmakologi. Slutligen har Uvnäs framhållit, att han, med stöd av vad i skrivelsen anförts, icke ansåge sig kunna från och med läsåret 1956/57 tillstyrka, att någon ordinarie lärare i farmakologi åtog sig uppdraget att handhava undervisningen i odontologisk farmakologi. Det vore oundgängligt, att en laboratur i ämnet inrättades samt att biträdande lärarkrafter och teknisk personal ställdes till förfogande i tillräcklig omfattning.

Lärarkollegiet har åberopat vad Uvnäs sålunda anført och understrukit angelägenheten ur utbildningssynpunkt av att framstegen inom farmakologien meddelades de studerande, så att de vid påbörjandet av sin livsgärning vore förtrogna med de hjälpmedel, som kunde underlätta komplicerad och smärtsam behandling. Kollegiet har jämväl framhållit den utomordentliga betydelsen av att den odontologiska farmakologien bereddes de vidgade möjligheter till forskning beträffande utvecklingen av farmaca, lämpade för odontologisk användning, som tillkomsten av en laboratorsbefattning i farmakologi skulle medföra.

Jag delar helt de synpunkter, som sålunda framförts beträffande angelägenheten av inrättandet av laboratorsbefattning i odontologisk farmakologi vid Stockholms högskolan. Jag får därför med skärpa understryka vikten av att denna av mig redan tidigare tillstyrkta befattning nu inrättas. Vid bifall härtill bör det för kursgivare i ämnet avsedda arvudet indragas.»

I proposition nr 138/1955 uttalar emellertid departementschefen, att han icke är »beredd förorda inrättandet av nämnda laboratorsbefattningar». Det gällde utöver de båda farmakologilaboraturerna en personlig laboratur i histologi vid Malmö-högskolan — sistnämnda befattning har sedermera blivit inaktuell.

Ämnesrepresentanten i Lund, professor J. G. Ahlgren, har meddelat, att han är införstådd med sin fackkollegas i Stockholm mening. I petitumskrivelse till tandläkarhögskolan i Malmö den 21/3 1956 anförde han med anledning av departementschefens i statsverkspropositionen till 1956 års riksdag gjorda uttalande följande:

»Medan i statsverkspropositionen, bilaga 10, år 1956 föreslås inrättande av en befattning som biträdande lärare i farmakologi för odontologie studerande i Stockholm, har departementschefen å andra sidan i fråga om motsvarande undervisning i Lund ingen erinran mot att någon av de nuvarande biträdande lärarbefattningarna vid Malmöhögskolan utbytes mot en sådan befattning i odontologisk farmakologi, därest vederbörande universitets- och högskolemyndigheter skulle anse en dylik anordning ägnad att bättre tillgodose undervisningens krav, och förutsättningar härför i övrigt föreligger. Sistnämnda arrangemang har inga utsikter att kunna genomföras. Det skall med all skärpa framhållas, att möjligheterna att erhålla biträdande lärare i såväl medicinska som odontologiska fack äro långt mindre i Lund-Malmö än i Stockholm. Den för instundande budgetår enda återstående lösningen

består i förordnandet av lärare med undervisningen i fråga som bisyssla till annan befattning, som därmed kan förenas. Sistnämnda förhållande ökar än ytterligare svårigheterna att erhålla kompetent person.

Den hittillsvarande, nu orimligt lågt avlönade läraren i farmakologi, docenten Gunnar Hollunger, har först efter mycken tvekan åtagit sig upprätthålla befattningen även i vår. Nästa år kommer han att vistas i Förenta staterna. Då finns ej annan möjlighet än att befattningen i fråga upprätthålles av professorn, laboratorn eller innehavaren av docenttjänsten som bisyssla.

Det måste betonas, att den nu bestående lösningen av frågan endast kan betraktas som ett ej mycket länge hållbart provisorium. Endast det av kanslern flera år föreslagna inrättandet av en laboratorsbefattning i farmakologi vid tandläkarhögskolan synes skapa erforderliga garantier för undervisning och forskning i ämnet.

Den i propositionen föreslagna amanuenshjälpen (en förste amanuens, en tredje amanuens) kan t. v. accepteras. Däremot är ett halvtidsanställt laboratoriebiträde ur flera synpunkter olämpligt och otillräckligt. Halvtidsanställda dylika biträden förmå enligt erfarenhet prestera långt mindre än hälften av det arbete, ett heltidsanställt sådant kan utföra. Vad forskningen beträffar, är halvtidsanställningen klart invalidiserande.»

Han har meddelat oss att innehavaren av docenttjänsten i farmakologi under kurstiden har tjänstledighet för forskningsarbete i England och dessutom ej är villig åtaga sig dylikt förordnande. Att laboratorn Carlsson för höstterminen 1956 och professorn Ahlgren för vårterminen 1957 åtagit sig undervisningen och examinationen i fråga, är en nödfallsåtgärd inför förhoppningen om inrättandet av en laboratorsbefattning från 1957/58.

Det går knappast att i fortsättningen förutsätta något liknande. Något åläggande synes ej kunna ifrågakomma. Det synes oss, att nuvarande situation är ohållbar. Enda utvägen är, att statsmakterna inrätta de båda, ett flertal år av universitetskanslern och nu av oss föreslagna laboratorsbefattningarna.

Inrättandet av befattningarna i fråga har även andra sidor. De inledningsvis nämnda sakkunniga ange å s. 17 i sitt betänkande: »Då hela utbildningsgången för tandläkare skulle äventyras, om någon biträdande lärare med docentkompetens icke skulle finnas tillgänglig för undervisningen i något eller några ämnen, anse de sakkunniga en sådan lösning redan av detta skäl icke godtagbar.» Å s. 14—15 anföra de sakkunniga 1951: »Det har från såväl studenternas som lärarnas sida framkommit, att nuvarande prekliniska undervisning icke ger avsett utbyte. Det har sålunda visat sig, att studenterna vid sina kliniktjänstgöringar icke ha tillräckliga kunskaper i prekliniska ämnen.» Om samma sak uttalar sig kanslern enligt citat i proposition nr 138/1955, s. 5, och hans uttalande utmynnar i: »Med denna bedömnings-

grund måste enligt min bestämda mening kunskapsmättet i de prekliniska ämnena anses otillfredsställande.»

Professor Ahlgren i Lund har meddelat, att ett i början av tandläkarkursen i farmakologi hösten 1956 anställt skriftligt examinatorium (materialet finnes arkiverat) rörande kursdeltagarnas elementära kunskaper i de för farmakologistudiet nödvändiga ämnena kemi, medicinsk kemi och fysiologi, gav ett mycket nedslående resultat. Det tarvas synbarligen en betydligt fastare och effektivare organisation av de prekliniska tandläkarstudierna — i första hand erfordras laboratorsbefattningar i farmakologi, varvid nuvarande kursgivararvoden kunna indragas. De sistnämnda utgöras f. n. av i Stockholm ca 17 000 kr per år, om kursgivaren är docent arvode enl. Cg 30, i Lund 7 000 kr — jmf. statsverkspropositionen 1956, åttonde huvudtiteln, s. 260.

Inrättandet av dylika befattningar kräver emellertid andra merutgifter. Så erfordras, som av kanslern framförts, på varterda stället ett heltidsanställt laboratoriebiträde i Ce 11 i stället för som nu halvtidsanställda. Ett årligt materielanslag om 10 000 kr. åt en var av laboratorerna synes — som av citerade handlingar framgår — vara erforderligt. Därtill kommer att de engångsanslag, som av ämnesrepresentanterna föreslagits och av kanslern förordats, böra beviljas.

Under åberopande av vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta om inrättande av laboratorsbefattningar i farmakologi vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö och därav föranledda, ovan angivna ändringar i fråga om laboratoriebiträden resp. årliga materielanslag och nu engångsanslag för erforderlig utrustning.

Stockholm den 23 januari 1957

Gunnar Edström

Ragnar Huss

Erik Englund

Ebon Andersson

G. Branting